

УДК 338.434

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Данилюк М.І., Мирончук О.Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розкриваються теоретичні аспекти політики управління основним капіталом на підприємстві в сучасних умовах. В результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що існує взаємозалежність між категоріями «основний капітал» та «основні засоби». Визначено мету та завдання політики управління основним капіталом підприємства. Досліджено, що управління основним капіталом підприємства полягає у забезпеченні максимально ефективного використання при мінімальних затратах на утримання та обслуговування. Висвітлено, що ефективне управління основними засобами підприємства досягається за рахунок балансу всіх факторів виробництва. Виявлено, що ключовою складовою політики управління основним капіталом на підприємстві є комплексний аналіз використання та відтворення основних засобів. Обґрунтовано, що реалізація ефективної стратегії управління відтворенням і використанням основного капіталу підприємства неможлива без урахування фінансової складової господарської діяльності. Розроблено комплексний алгоритм управління основними засобами на підприємстві, що забезпечує визначення ефективності порядку використання та оновлення основних засобів та впливає на основні бізнес-процеси, пов'язані з виробничою діяльністю підприємства.

Ключові слова: управління, основний капітал, основні засоби, відтворення, ефективність, оптимізація.

Постановка проблеми. Основою розвитку будь-якої соціально-економічної системи є стабільна, витривала в часі, безпечна її діяльність в довгостроковій перспективі. Одним із ключових елементів, без якого неможливо забезпечити функціонування підприємства, є основний капітал, структура та параметри кругообігу якого відіграють вагомий роль у процесі створення кінцевого продукту. Забезпечення ефективного його використання може стати як складовою успіху, так і причиною неаргументованого зростання собівартості продукції та наданих послуг. Ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання насамперед залежить від вибору правильно обґрунтованої стратегії управління основним капіталом підприємства. Надзвичайно важливим є питання розроблення та реалізації ефективного механізму прийняття управлінських рішень із визначенням структури та складу основного капіталу, а також оптимальної структури джерел його формування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах реформування економіки України незаперечним є той факт, що фінансові ресурси відіграють важливу роль в ефективному функціонуванні господарської системи країни і є визначальним чинником процесу відтворення основного капіталу. Діяльність будь-якого економічного суб'єкта залежить від факторів виробництва, ключовим з яких є основний капітал. Як найважливіша та суттєва категорія в діяльності підприємства, основний капітал характеризує матеріально-технічну базу виробництва, тому необхідні подальші дослідження та формалізація поняття основного капіталу та політики його управління з урахуванням сучасного розвитку відносин власності, досягнень науково-технічного прогресу та чинного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти щодо політики управління основним капіталом підприємства досліджували вітчизняні науковці, такі як: В. Гуля [9], А. Кулагина [7], Г. Алексін [8], О. Ващенко [10], В. Блонська [11], Є. Гнатенко [12] та ін. Проте

в управлінні основним капіталом на сьогодні існує низка невирішених питань, зокрема щодо ефективного механізму управління та формування основного капіталу, а також визначення оптимального співвідношення рівня рентабельності та рівня ризику функціонування підприємства в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Мета даного наукового дослідження полягає в обґрунтуванні вибору оптимальної стратегії управління основним капіталом підприємства з урахуванням сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз історичного контексту, діючої нормативної бази і науково-технічної літератури свідчить, що до визначення сутності основного капіталу не існує єдиного підходу. Низка науковців використовують поняття «основні фонди», інші – «основний капітал», у нормативно-правових актах та стандартах бухгалтерського обліку вживається поняття «основні засоби», і переважна більшість сучасних науковців також дотримуються саме цієї термінології у своїх дослідженнях, вважаючи бухгалтерський термін «основні засоби» синонімом економічного поняття «основні фонди». Розглянемо наукові підходи до визначення поняття «основні засоби» (табл. 1).

З представлених в табл. 1 визначень можемо визначити основні підходи науковців до визначення сутності основних засобів: засоби праці для організації процесу виробництва; матеріальні активи, що підприємство утримує з певною метою; активи, що беруть участь у кругообігу капіталу, не змінюючи при цьому свою матеріальну форму; активи, що багатократно приймають участь у процесі виробництва і (внаслідок зносу) переносять свою вартість на новостворену продукцію частинами; стратегічний ресурс підприємства.

Поділяємо погляди А. Кулагіної [7, с. 76], що поняття «основні фонди», «основний капітал», «основні засоби» не є тотожними, а характеризують різні стадії руху капіталу. Можна сказати, що це є етапи перетворення грошових коштів у речову форму.

Наукові підходи до визначення поняття «основні засоби»

Авторський підхід	Характеристика
Бутинець Т.А. [1, с. 22]	вкладений капітал і, відповідно, повинні обліковуватися за собівартістю, їх можна прирівняти до витрат майбутніх періодів (динамічний баланс); основні засоби розуміються як ресурс, що знаходиться на підприємстві (статичний баланс)
Бутинець Ф.Ф. [2, с. 224]	матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік)
Баранік О.О. [3]	засоби праці виробничого та невиробничого призначення
Михайлов А.М. [4, с. 157]	активи, які беруть участь у декількох операційних циклах, не втрачаючи при цьому свою натурально-речову форму, переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованої амортизації, строк корисного використання яких перевищує один рік та від використання яких підприємство очікує економічну вигоду
Загородиш А.Г., Усач Б.Ф., Хом'як Р.Л. [5, с. 143]	матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
Цал-Цалко Ю.С. [6, с. 197]	речові необоротні (неспоживчі) об'єкти, що, як передбачається, будуть використовуватися більше 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію (операційного циклу, якщо він довший за рік) для потреб, процесу виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, вартість яких більша величини, яка визначена підприємством для малоцінних необоротних матеріальних активів

Узагальнюючи викладені підходи з приводу визначення сутності категорій «основні фонди», «основний капітал», «основні засоби» можна запропонувати узагальнене визначення поняття основного капіталу підприємства. Під основним капіталом ми розуміємо суму вартостей, одержаних з різних джерел та інвестованих в необоротні активи з певною метою отримання економічної вигоди або додаткової вартості. Проте, ознака інвестування найбільш якісно відрізняє сутність категорії «основний капітал» від категорії «основні засоби», яка відображає форму існування вартості основного капіталу на даний час. Тому вважаємо допустимим рівнозначне використання категорії «основний капітал» при дослідженнях та аналізі основних засобів підприємств, як складової основного капіталу.

Ефективне використання основних засобів спонукає до мінімізації потреб у введенні нових виробничих потужностей, і як результат, до максимізації прибутку підприємства. Покращення використання основних засобів означає також пришвидшення їх оборотності, що в свою чергу сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах морального та фізичного зносу, пришвидшення темпів оновлення основних засобів.

Проводячи аналіз складу, структури та стану основних засобів необхідно конкретно і чітко вказати роль основних засобів у виробничому процесі, факторах, які впливають на використання основних засобів. Серед різноманітної кількості методів аналізу ефективності використання основних засобів, слід виділити насамперед методи економічного аналізу, які призводять до підвищення ефективності використання основних засобів підприємства, а також до зниження витрат виробництва і зростання продуктивності праці. Основою цього підходу є те, що ефективна оцінка та управління основними засобами близько пов'язані і з іншим завданням сучасного розвитку суспільства, а зокрема підвищенням якості продукції виробленої продукції, оскільки в умовах ринкової конкуренції швидше реалізується і користується попитом якісна продукція.

На думку Г. Алексіна [8, с. 86], головною метою управління основним капіталом підприємства є забезпечення максимально ефективного використання при мінімальних затратах на утримання та обслуговування. Основними завданнями управлінням основним капіталом є:

- формування достатнього обсягу основного капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного та фінансового розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого основного капіталу за напрямками використання та видами діяльності;
- забезпечення умов досягнення максимального доходу основного капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням основного капіталу, при запланованому рівні його доходності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку саме його засновників;
- забезпечення фінансової гнучкості підприємства [9, с. 95].

Політика управління основним капіталом підприємства передбачає постійне здійснення процесу перегляду наявного складу основних засобів і порівняння його з отриманими фінансовими результатами впродовж аналізованого періоду. При цьому використовується це порівняння з попередніми роками і визначається при якій політиці і при якій структурі виробничих засобів підприємство працювало найрентабельніше і на разі визначаються шляхи оптимізації складу виробничих фондів.

О. Ватченко [10, с. 195] вважає, що важливою складовою управлінням основним капіталом підприємства є прогнозування величини відтворення основних засобів. Це дозволяє оцінити тенденцію загальної потреби підприємства в основних засобах для підтримки обсягів виробництва продукції на рівні платоспроможного попиту з урахуванням динаміки цін на ринку товарів і послуг.

Реалізація ефективної стратегії управління відтворенням і використанням основного капіталу підприємства неможлива без урахування фінансової складової господарської діяльності. Наявність різних джерел фінансування відтворювального процесу, які відносяться як до власних коштів підприємства, так і до позикових, сформовані умови їх залучення і можливі тенденції зміни, все це дозволяє здійснити теоретичне обґрунтування підходів до побудови ефективної схеми фінансування інвестиційних вкладень в основний капітал підприємства.

На думку В. Блонської [11, с. 254], для контролю дієвості та оцінки прийнятих рішень в галузі управління основним капіталом підприємства використовується відповідна система аналітичних показників. Діагностика процесу відтворення і використання основного капіталу підприємства за допомогою такої системи аналітичних показників дозволить відстежувати зміни в економічній системі та своєчасно вносити корективи у разі її незадовільного розвитку. Розроблені теоретичні положення дозволяють сформувати ефективну ланку управління основним капіталом, реалізація якої призведе до досягнення сформульованої підприємством цілі та місії діяльності.

На рисунку 1 подано етапи та заходи по управлінню основними засобами підприємства.

Розроблені теоретичні положення дозволяють сформувати ефективну ланку управління основним капіталом, реалізація якої призведе до досягнення сформульованої підприємством цілі та місії діяльності.

Реалізація розробленої політики може бути досягнута у результаті застосування фінансового механізму управління основним капіталом підприємства, який включає:

- формування цілей і завдань управління основним капіталом;
- модернізація методик аналізу ефективності використання основного капіталу;
- розроблення та аналіз напрямків оптимізації процесу управління основним капіталом;
- розробка загальної стратегії управління основним капіталом.

Ефективність управління основними засобами залежить перш за все від їх технічного стану, ступеня оновлення і зносу. Високий ступінь зносу і поганий технічний стан призводять до зниження капіталовіддачі. І навпаки, своєчасне оновлення основних фондів шляхом придбання, будівництва нових, реконструкції та ремонту

Рис. 1. Комплексний алгоритм управління основними засобами на підприємстві

Джерело: удосконалено автором з використанням [12, с. 102]

старих об'єктів сприяє підвищенню продуктивності їх використання.

Ефективне управління основними засобами підприємства досягається за рахунок балансу всіх факторів виробництва, а також впровадженням інтенсивних технологій на всіх стадіях виробництва продукції.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок. Управління основним капіталом на підприємстві слід розглядати в контексті функціонування основних засобів. Ключовою складовою політики управління основним капіталом на підприємстві є комплексний аналіз використання та відтворення основних засобів. Це дає змогу в цілому оцінити рівень потреби підприємства в основних засобах для забезпечення необхідних обсягів виробництва продукції відносного рівня платоспроможного попиту з урахуванням цінової політики на ринку товарів і послуг. В свою чергу, це дозволить визначити можливості досягнення стратегічних орієнтирів в довгостроковій перспективі за рахунок виявлення потреби в конкретних видах основних засобів.

В цілому ефективність діяльності підприємства більшою мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління основним капіталом, адже основний капітал на підприємстві займає вагомe місце та завжди є необхідною складовою його діяльності – від моменту створення до його ліквідації або реорганізації.

Список літератури:

1. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 2(23). С. 22-36.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник. Житомир: Рута, 2001. 224 с.
3. Бараннік О. Проблемні питання податкового обліку витрат на ремонт та поліпшення основних засобів. URL: http://sophus.at.ua/publ/2012_12_11_12_kampodilsk/sekcija_2_2012_12_11_12/problemni_pitannja_podatkovogo_obliku_vitrat_na_remont_ta_polipshennja_osnovnikh_zasobiv/12-1-0-268.
4. Михайлов А.М. Основні засоби: визначення та класифікація. Вісник СДАУ. 2011. Вип. 1(10). С. 156-159.
5. Загородиш А.Г., Усач Б.Ф., Хом'як Р.Л. Бухгалтерський облік та аудит підприємницької діяльності : [навч. посіб.]. Львів, 2008. 208 с.
6. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 566 с.
7. Кулагина А.А. Понятие и сущность основных производственных фондов. Экономика и бизнес: теория и практика. 2016. № 2. С. 75-77.
8. Алексін Г.О. Управління основним капіталом як оперативна складова фінансової стратегії підприємств. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук, праць. 2016. № 3. С. 85-90.
9. Гуля В.С. Особливості здійснення внутрішнього контролю використання основних засобів на підприємстві. Вісник студентського наукового товариства «Ватра». 2015. Випуск 22. С. 91-102.
10. Ватченко О.Б. Управління капіталом підприємства. Економічний простір. 2016. № 50. С. 193-200.
11. Блонська В.І. Діагностика управління капіталом підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 19. С. 252-258.
12. Гнатенко Є.П. Алгоритм аналізу основних виробничих засобів на підприємстві. Економічний аналіз: зб. наук. пр. Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2016. Т. 26. № 1. С. 99-105.

Данилюк М.І., Мирончук О.Р.

Черновицький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИКИ УПРАВЛЕНИЯ ОСНОВНЫМ КАПИТАЛОМ НА ПРЕДПРИЯТИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

В статье раскрываются теоретические аспекты политики управления основным капиталом на предприятии в современных условиях. В результате анализа научных источников выяснено, что существует взаимозависимость между категориями «основной капитал» и «основные средства». Определены цели и задачи политики управления основным капиталом предприятия. Доказано, что управление основным капиталом предприятия заключается в обеспечении максимально эффективного использования при минимальных затратах на содержание и обслуживание. Освещены, что эффективное управление основными средствами предприятия достигается за счет баланса всех факторов производства. Выявлено, что ключевой составляющей политики управления основным капиталом предприятия является комплексный анализ использования и воспроизводства основных средств. Обосновано, что реализация эффективной стратегии управления воспроизведением и использованием основного капитала предприятия невозможна без учета финансовой хозяйственной деятельности. Разработан комплексный алгоритм управления основными средствами на предприятии, обеспечивает определение эффективности порядка использования и обновления основных средств и влияет на основные бизнес-процессы, связанные с производственной деятельностью предприятия.

Ключевые слова: управление, основной капитал, основные средства, воспроизведение, эффективность, оптимизация.

Danylyuk M.I., Myronchuk O.R.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THEORETICAL ASPECTS OF THE FIXED CAPITAL MANAGEMENT POLICY IN BUSINESS IN MODERN CONDITIONS

Summary

The article reveals the theoretical aspects of the policy management of fixed capital on the enterprise in modern conditions. As a result of the analysis of scientific sources, it became clear that there is an interdependence between the categories of «fixed capital» and «fixed assets». The purpose and tasks of the policy management of fixed capital on the enterprise are determined. It was investigated that the management of the capital on the enterprise is to ensure the most effective use with minimum maintenance and maintenance costs. It is highlighted that effective management of fixed assets on the enterprise is achieved at the expense of balance of all factors of production. It was revealed that the key component of the capital management policy on the enterprise is the complex analysis of the use and reproduction of fixed assets. It is substantiated that realization of an effective strategy for managing the reproduction and use of fixed capital on the enterprise is impossible without taking into account the financial component of economic activity. The complex algorithm of management of fixed assets on the enterprise is developed, which provides determination of efficiency of the order of use and updating of fixed assets and influences on the main business processes related to the production activity on the enterprise.

Keywords: management, fixed capital, fixed assets, reproduction, efficiency, optimization.